

ЩОДО БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО ОБ'ЄКТА СПРИЯННЯ ВЧИНЕННЮ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ

УДК 343.341

Васілін М.М.,
здобувач кафедри кримінального
права Луганського державного
університету внутрішніх справ
імені Е.О. Дідоренка

Анотація: Стаття присвячена аналізу безпосереднього об'єкта складу злочину, передбаченого у статті 258-4 КК України. На підставі аналізу існуючих у науковій літературі підходів, автор формулює власне визначення безпосереднього об'єкта сприяння вчиненню терористичного акту

Ключові слова: терористичний акт, об'єкт злочину, сприяння, громадська безпека

Тероризм залишається однією з найбільших загроз третього тисячоліття. В рамках протидії цьому явищу багато уваги приділяється терористичним злочинам. Одним з таких є сприяння вчиненню терористичного акту.

Проблемам кримінальної відповідальності за тероризм та сприяння вчиненню терористичного акту присвятили свої праці такі вчені як П.В. Агапов, В.Ф. Антипенко, В.О. Глушков, А.О. Данилевський, С.У. Дикаєв, А.І. Долгова, С.О. Допилка, В.П. Ємельянов, В.С. Зеленецький, А.Е. Ізетов, М.П. Кіреєв, В.С. Комісаров, В.Н. Кубальський, В.А. Ліпкан, В.В. Лунєєв, В.В. Мальцев, Г.М. Міньковський, С.М. Мохончук, В.О. Навроцький, Л.В. Новікова, В.Є. Петрищев, М.В. Семикін, В.П. Тихий, В.В. Устінов, В.П. Шишов та інші. Проте питанню визначення безпосереднього об'єкта сприяння вчиненню терористичного акту у науковій літературі приділяється недостатньо уваги. Деякі автори, аналізуючи склад злочину, що розглядається, взагалі не визначають об'єкт цього злочину [1, 362–363; 2, 302–303; 3, 791].

У цій роботі будуть розглянуті основні підходи щодо визначення безпосереднього об'єкта сприяння вчиненню терористичного акту і наведено власне визначення.

Ураховуючи те, що це дослідження присвячено аналізу об'єкта злочину, передбаченого у статті 258-4 КК України, а не проблемі визначення об'єкта злочину взагалі, на сторінках цієї роботи ми будемо досліджувати саме об'єкт сприяння вчиненню терористичного акту, спираючись на визначення об'єкта злочину викладеного у роботах інших вчених. Зокрема у цій роботі ми використовуватимемо концепцію «об'єкт – суспільні відносини», викладену у роботах А.А. Піонтковського, Я.М. Браїніна, М.А. Гельфера, В.К. Глістіна, М.Й. Коржанського, Б.С. Нікіфорова, В.Я. Тація та інших вчених. На позитивних рисах цієї концепції неодноразово зверталась увага в науковій літературі, тому повторювати їх в межах цієї роботи немає жодного сенсу. Ця концепція є однією з найбільш розроблених в теорії кримінального права і, на нашу думку, дозволяє найбільш вдало розкрити механізм злочинного впливу.

Також ми будемо виходити з того, що родовим об'єктом злочину, що розглядається, є громадська безпека. Такий висновок обумовлений, по-перше, розташуванням статті 258-4 КК України у розділі «Злочини проти громадської безпеки»; по-друге, позицією більшості вчених, що досліджували проблему визначення об'єкта терористичних злочинів [4, 40; 5, 52; 6, 16; 7, 214; 8, 86].

Стаття рекомендована до друку кафедрою кримінального права Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка (Протокол № 9 від 25 лютого 2013 року).

Підходи дослідників до визначення безпосереднього об'єкту сприяння вчиненню терористичного акту можна поділити на дві групи: перша група дослідників зазначає, що безпосередній об'єкт цього злочину співпадає з родовим (видовим), ним є громадська безпека [9, 477]; представники другої групи визначають конкретні відносини, які є частиною громадської безпеки, і відносяться до безпосереднього об'єкту злочину, що розглядається.

Для нас основний інтерес представляють висновки представників другої групи, оскільки ми не поділяємо думку про можливість збігу безпосереднього та родового об'єктів, оскільки це суперечить законам логіки про співвідношення частини та цілого. Як слушно зазначає С.У. Дикаєв, громадська безпека як родовий об'єкт – це сукупність усіх відносин, які забезпечують громадську безпеку, а безпосередній об'єкт – більш вузька сукупність відносин, що забезпечують громадську безпеку від можливого посягання шляхом здійснення конкретних дій, які описані в диспозиції конкретної статті або частини статті розділу про злочини проти громадської безпеки [10, 62–63].

Перш ніж перейти до визначень безпосереднього об'єкта складу злочину, що розглядається, необхідно зазначити, що безпосередній об'єкт сприяння вчиненню терористичного акту дуже тісно пов'язаний із безпосереднім об'єктом терористичного акту. Це обумовлено юридичною природою сприяння вчиненню терористичного акту. Більшість дослідників виходить з того, що злочин, передбачений у статті 258-4 КК України є співучастю у вчиненні терористичного акту [5, 62; 3, 769; 4, 48]. Тому безпосередні об'єкти терористичного акту та сприяння вчиненню терористичного акту частково співпадають.

Сутність цього злочину, як і злочинів, передбачених у статтях 258-1–258-5 КК України, полягає в «обслуговуванні» терористичних злочинів, сприянні їм, тому він органічно пов'язаний з цими злочинами і йому також притаманні специфічні риси цих злочинів [11, 19]. Частковість співпадіння безпосередніх об'єктів цих злочинів пояснюється тим, що терористичний акт може посягати одночасно на декілька об'єктів (залежно від наслідків терористичного акту та мети, яку переслідує винний). На етапі ж сприяння вчиненню терористичного акту наслідки, як правило, ще не настають, а про кінцеву мету терориста особа, яка сприяє вчиненню терористичного акту, може бути і непоінформована.

Тому сприяння вчиненню терористичному акту посягає не на всі об'єкти, притаманні терористичному акту. В той же час, сприяючи вчиненню терористичного акту, винна особа створює умови для його

вчинення, тим самим посягаючи на основний безпосередній об'єкт цього злочину – громадську безпеку.

На думку П.В. Агапова та К.В. Михайлова об'єктом сприяння терористичній діяльності є основи громадської безпеки – система суспільних відносин, що забезпечують захищеність життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від різноманітних внутрішніх і зовнішніх погроз загально небезпечною характеру [5, 52]. Таке визначення видається занадто широким. Сприяння терористичній діяльності не посягає на захищеність суспільства, держави та особи від будь-яких інших внутрішніх і зовнішніх погроз, крім погроз, безпосередньо пов'язаних з тероризмом. Такий підхід дослідників можна пояснити тим, що у кримінальному законодавстві РФ під сприянням терористичній діяльності розуміється сприяння у вчиненні цілої низки злочинів, не всі з яких відповідають поняттю терористичного злочину у кримінальному праві України.

А.О. Данилевський зазначає, що безпосереднім об'єктом сприяння вчиненню терористичного акту є громадська безпека як стан захищеності суспільства від терористичних актів [12, 34]. На наш погляд, безпосереднім об'єктом сприяння вчиненню терористичного акту не може виступати уся громадська безпека, навіть у такому її розумінні. Як уже зазначалось, громадська безпека є родовим об'єктом усіх злочинів, що містяться у розділі Особливої частини КК України, а ціле і частина не можуть співпадати. На нашу думку безпосереднім об'єктом сприяння вчиненню терористичного акту є лише частина громадської безпеки – такий стан суспільних відносин, за якого забезпечується захист окремої особи, суспільства та держави від терористичних актів.

При цьому, для такої частини громадської безпеки є характерною більшість специфічних рис всієї громадської безпеки. Так, В.П. Тихий виділяє наступні специфічні риси громадської безпеки: такі відносини забезпечують безпеку не тільки невизначеного кола осіб, але й невизначеного кола інтересів, що охороняються законом; гарантують безпеку інших суспільних відносин, створюючи довкола них своєрідну захисну оболонку, що запобігає небезпеці спричинення ним суттєвої шкоди; існують у нерозривній єдності, є взаємодоповнюючими та взаємопроникаючими [13, 25]. Дійсно, забезпечення захисту громадян, суспільства та держави від терористичних актів є лише частиною діяльності держави щодо забезпечення стану громадської безпеки, його виділення носить більш теоретичний, ніж практичний зміст.

Обов'язковим додатковим об'єктом сприяння вчиненню терористичного акту у формі озброєння особи

виступає ще одна частина громадської безпеки – стан суспільних відносин, за якого забезпечується захист окремої особи, суспільства та держави від незаконного неконтрольованого обігу зброї та наслідків її застосування.

Можливість спричинення шкоди іншим суспільним відносинам в процесі сприяння вчиненню терористичного акту залежить від конкретного способу вчинення цього злочину (наприклад, якщо навчання особи з метою вчинення терористичного акту пов'язане із повідомленням їй інформації, яка є державною таємницею, то додатковим об'єктом в цьому разі будуть виступати суспільні відносини щодо забезпечення режиму секретності інформації, яка є державною таємницею). На нашу думку немає необхідності моделювати усі можливі ситуації і наслідки, у будь-якому разі, інші суспільні відносини, яким спричиняється шкода від сприяння вчиненню терористичного акту будуть виступати додатковими факультативними об'єктами.

Для аналізу безпосереднього об'єкта злочину, що розглядається, необхідно визначити його структуру та механізм злочинного впливу. Так, до структури об'єкта злочину прийнято відносити суб'єктів відносин, їх предмет та соціальний зв'язок між суб'єктами [14, 16].

Як уже зазначалось, безпосередній об'єкт складу злочину, що розглядається, складають суспільні відносини щодо забезпечення стану захищеності суспільства, держави та окремої особи від терористичних актів. Суб'єктами цих відносин виступають, з одного боку, держава в особі уповноважених нею органів, з іншого, – громадянин. Відповідно до статті 4 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» організація боротьби з тероризмом (тобто забезпечення громадської безпеки від терористичних актів) покладається на Кабінет Міністрів України. Безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом СБУ; МВС; Міністерство оборони України; центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері цивільного захисту; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань; Управління державної охорони України [15].

Предмет відносин складає діяльність держави в особі уповноважених нею органів щодо забезпечення стану громадської безпеки від терористичних актів.

На виконання цього завдання уповноважені органи здійснюють діяльність щодо запобігання, виявлення, припинення, мінімізації наслідків терористичної діяльності.

Соціальний зв'язок між суб'єктами (зміст) суспільних відносин, що розглядаються, складають взаємні права та обов'язки суб'єктів відносин. З одного боку обов'язку держави в особі уповноважених нею органів щодо забезпечення стану громадської безпеки кореспондує право громадян на захищеність від терористичних актів. З іншого боку, для виконання покладених на них завдань державні органи наділяються певними повноваженнями, а громадяни повинні виконувати законні вимоги суб'єктів боротьби з тероризмом. Крім цього, відповідно до статті 9 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, організації, їх посадові особи зобов'язані сприяти органам, які здійснюють боротьбу з тероризмом, повідомляти дані, що стали їм відомі, щодо терористичної діяльності або будь-яких інших обставин, інформація про які може сприяти запобіганню, виявленню і припиненню терористичної діяльності, а також мінімізації її наслідків [15].

І.Р. Міхеєв виділяє також об'єктивний та суб'єктивний критерії громадської безпеки. Об'єктивний критерій, на його думку, – це рівень реальної захищеності системою законодавчого регулювання, організаційними заходами з використання матеріальних засобів, реалізацією цих заходів правоохоронними та іншими органами. Суб'єктивний же критерій громадської безпеки – це частина суспільної психології: відчуття стану захищеності, громадський спокій, відчуття своєї безпеки та безпеки інших, недоторканості майна, впевненість у нормальній роботі державних та суспільних інститутів [16].

Що стосується механізму злочинного впливу, то на нашу думку сприяння вчиненню терористичного акту створює умови для вчинення останнього. З одного боку, особа, яка сприяє вчиненню терористичного акту дискредитує діяльність державних органів щодо боротьби з тероризмом, робить їх нездатними виконати функцію щодо захисту громадян від терористичної діяльності, з іншого – порушує право громадян на захист від проявів тероризму, створює обставини неспокою, тривоги, незахищеності. Таким чином, сприяння вчиненню терористичного акту розриває соціальний зв'язок між суб'єктами суспільних відносин щодо забезпечення громадської безпеки від терористичних актів, дискредитує предмет цих відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Российское уголовное право. Особенная часть : учеб. для вузов. – СПб. : Питер, 2008. – 720 с .
2. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін [та ін.] ; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – 608 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хаврюнюка. – 9-те вид., переробл. та допов. – К. : Юридична думка, 2012. – 1186 с.
4. Данилевський А. О. Кримінальна відповідальність за матеріальне, організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації : монографія / А.О. Данилевський. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2009. – 232 с.
5. Агапов П.В. Уголовная ответственность за содействие террористической деятельности: тенденции современной уголовной политики : монография / П.В. Агапов, К.В. Михайлов. – Саратов : Саратовский юридический институт МВД России, 2007. – 144 с.
6. Бриллиантов А.В. Уголовная ответственность за вовлечение в совершение преступлений террористического характера или иное содействие их совершению / А.В. Бриллиантов // Российский следователь. – 2006. – № 6. – С. 15–18.
7. Дикаев С.У. Терроризм: феномен, обусловленность и меры противодействия : Уголовно-правовое и криминологическое исследование : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Дикаев Салман Умарович. – М., 2005. – 345 с.
8. Мохончук С.М. Уголовная ответственность за терроризм : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Мохончук Сергей Михайлович. – Х., 1999. – 187 с.
9. Уголовное право. Особенная часть : учебник / отв. ред. И.Я. Козаченко, Г.П. Новоселов. – 4-е изд., изм. и доп. – М. : Норма, 2008. – 1008 с.
10. Дикаев С.У. Общественная безопасность как основной объект уголовно-правовой охраны при терроризме / С.У. Дикаев // Следователь. – 2003. – № 7. – С. 61–64.
11. Проблеми систематизації та комплексного розвитку антитерористичного законодавства України : монографія / [В.С. Зеленецький, В. П. Ємельянов, В.Я. Настюк та ін.] ; за заг. ред. В.С. Зеленецького та В.П. Ємельянова. – Х. : Право, 2008. – 96 с.
12. Кримінальне право (Особлива частина) : підручник / за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. Т. 2. – Луганськ : Елтон – 2, 2012. – 704 с.
13. Тихий В.П. Уголовно-правовая охрана общественной безопасности / В.П. Тихий. – Х. : Вища школа. Издательство при Харьковском университете, 1981. – 173 с.
14. Таций В.Я. Объект и предмет преступления по советскому уголовному праву : учебное пособие / В.Я. Таций. – Х. : Юридический институт, 1982. – 102 с.
15. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 № 638-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 25. – Ст. 180.
16. Михеев И.Р. Терроризм: понятие, ответственность, предупреждение [Электронный ресурс] / И.Р. Михеев // Сайт Владивостокского центра исследования организованной преступности при Юридическом институте ДВГУ. – Режим доступа: http://crime.vl.ru/docs/stats/stat_62.htm

О НЕПОСРЕДСТВЕННОМ ОБЪЕКТЕ
СОДЕЙСТВИЯ СОВЕРШЕНИЮ
ТЕРРОРИСТИЧЕСКОГО АКТА

Василин Николай Николаевич

Аннотация: Статья посвящена анализу непосредственного объекта состава преступления, предусмотренного в статье 258-4 УК Украины. На основании анализа существующих в научной литературе подходов, автор формулирует собственное определение непосредственного объекта содействия совершению террористического акта.

Ключевые слова: террористический акт, объект преступления, содействие, общественная безопасность.

ON A DIRECT OBJECT
OF AN ASSISTANCE
TO AN ACT OF TERRORISM

Vasilin Mykola Mykolayovych

Summary: The paper covers the analysis of the direct object of corpus delicti provided by article 258-4 of the Criminal Code of Ukraine. The author's definition of the direct object of the assistance to the act of terrorism is given with reference to the approaches formulated in the scientific literature.

Keywords: an act of terrorism, an object of a crime, assistance, public safety.